

УДК 332.146:330.332

DOI: 10.30857/2413-0117.2019.1.1

Олена А. Зінченко

Криворізький національний університет, Україна

Дмитро С. Зінченко

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут», Україна

**ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ
В АСПЕКТІ ЕКОНОМІЧНИХ КЛАСТЕРІВ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ
ТРАНСКОРДОННОГО ПАРТНЕРСТВА**

В умовах ринку базовою метою створення будь-яких інституцій, у тому числі транснаціональних кластерів, є досягнення оптимального рівня прибутку в розрахунку на фінансово-інвестиційні вкладення. Наразі вирішення питання збільшення інвестицій в транснаціональні кластери на практиці залежить здебільшого від учасників такого кластера. А отже, пошук шляхів управління прибутковістю та конкурентоспроможністю фінансово-економічної діяльності сучасних транснаціональних кластерів знаходиться в межах компетенції керівників підприємств, що їх формують. Своєю чергою, якість такого управління впливає на формування позитивного іміджу вітчизняних учасників та інвестиційної привабливості. У статті розглянуто економічні та законодавчо-інституціональні передумови активізації транскордонного партнерства в контексті формування інвестиційної привабливості країни. Метою роботи є визначення передумов підвищення інвестиційної привабливості України шляхом поширення транскордонних економічних кластерів та реалізації проектів міжнародного економічного партнерства з перенесенням акцентів на інвестування інновацій. У ході дослідження використано методи системного аналізу і синтезу, структурно-логічного аналізу та наукового обґрунтування. Досліджено стан інвестиційного клімату Євросоюзу на прикладі Естонії та Чеської республіки. Визначено роль транснаціональних економічних кластерів у формуванні інвестиційної привабливості країни. Проаналізовано законодавчу базу, що регламентує транскордонне партнерство. Виявлено резерви розвитку транскордонних кластерів. Акцентовано увагу на необхідності використання інтелектуально-інноваційного потенціалу вітчизняних учасників кластерів. Обґрунтовано необхідність зміни вектора при створенні та функціонуванні кластерів на досягнення високого рівня ефективності, якості прибутку та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Проаналізовано низку державних програм, орієнтованих на залучення міжнародних інвестицій, зокрема, програм в рамках сприяння розвитку транскордонних кластерів.

***Ключові слова:** транскордонне партнерство; підприємництво; економічні кластери; інвестиційна привабливість; євроінтеграція.*

Елена А. Зинченко

Криворожский национальный университет, Украина

Дмитрий С. Зинченко

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт», Украина

**ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ СТРАНЫ
В АСПЕКТЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ КАК ФАКТОР АКТИВИЗАЦИИ
ТРАНСГРАНИЧНОГО ПАРТНЕРСТВА**

В условиях рынка базовой целью создания любых институтов, в том числе транснациональных кластеров, является достижение оптимального уровня прибыли в

расчете на финансово-инвестиционные вложения. В настоящее время на практике решение вопроса увеличения инвестиций в транснациональные кластеры зависит в основном от участников такого кластера. Следовательно, поиск путей управления доходностью и конкурентоспособностью финансово-экономической деятельности современных транснациональных кластеров находится в пределах компетенции руководителей предприятий-участников таких кластеров. И от качества такого управления зависит формирование положительного имиджа отечественных предприятий и инвестиционной привлекательности. В статье рассмотрены экономические и законодательно-институциональные условия активизации трансграничного партнерства в контексте формирования инвестиционной привлекательности страны. Целью работы является определение предпосылок повышения инвестиционной привлекательности Украины путем развития трансграничных экономических кластеров и осуществления проектов международного экономического партнерства с переносом акцентов на инвестирование инноваций. В ходе исследования использованы методы системного анализа и синтеза, структурно-логического анализа и научного обоснования. Исследовано состояние инвестиционного климата Евросоюза на примере Эстонии и Чешской республики. Определена роль транснациональных экономических кластеров в формировании инвестиционной привлекательности страны. Проанализирована законодательная база, регламентирующая трансграничное партнерство. Выявлены резервы развития трансграничных кластеров. Акцентировано внимание на необходимости использования интеллектуально-инновационного потенциала отечественных участников кластеров. Обоснована необходимость изменения вектора при создании и функционировании кластеров на достижение высокого уровня эффективности, качества прибыли и конкурентоспособности отечественных предприятий. Проанализирован ряд государственных программ, ориентированных на привлечение международных инвестиций, в частности, программ в рамках содействия развитию трансграничных кластеров.

Ключевые слова: трансграничное партнерство; предпринимательство; экономические кластеры; инвестиционная привлекательность; евроинтеграция.

Olena A. Zinchenko

Kyryvi Rih National University, Ukraine

Dmytro S. Zinchenko

National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

**BUILDING THE COUNTRY'S INVESTMENT ATTRACTIVENESS
IN THE CONTEXT OF ECONOMIC CLUSTERS AS A DRIVING FACTOR
IN FOSTERING CROSS-BORDER PARTNERSHIPS**

In market realia, the ultimate purpose for starting any organization, including transnational clusters, is to gain optimum return on financial investments. Currently, boosting investment in transnational clusters in effect depends mainly on the participants in this cluster. Thus, the issues of finding pathways to control the profitability and competitiveness against the financial and business performance of transnational clusters come within the competence of the top management of participating businesses. In this context, good management practices provide the framework for creating positive image of domestic enterprises and their investment attractiveness. The paper offers an overview of economic, legal and institutional premises to foster cross-border partnerships in terms of building an overall country's investment attractiveness. The aim of this study is to identify the factors affecting investment attractiveness of Ukraine through the development of cross-border economic clusters and implementing international economic partnership projects with shifting a focus towards investing in innovation. The methods of system analysis and synthesis,

logical structured analysis and scientific justification have been employed. The paper explores the investment climate of the European Union using the case studies from Estonia and the Czech Republic along with revealing the role of transnational economic clusters in building a country's investment attractiveness and providing insights on legal framework regulating cross-border partnerships. The findings expand understanding of cross-border cluster development capacities. An emphasis is put on the need for more extensive application of intellectual and innovative potential of domestic cluster participants. It is argued that under cluster creation and functioning it is critical to change a vector towards achieving higher efficiency, quality assurance, greater profits and competitiveness of domestic businesses. A range of government programs focused on attracting international investment, in particular, the ones promoting the development of cross-border clusters have been discussed.

Keywords: *cross-border partnership; entrepreneurship; economic clusters; investment attractiveness; eurointegration.*

Постановка проблеми. Функціонування економіки України в період створення умов до її інтеграції в економічний європейський простір супроводжується вирішенням значної кількості складних та взаємопов'язаних завдань. Поряд з вирішенням стратегічних економічних та політичних проблем на макрорівні, таких як усунення геополітичної нестабільності, відновлення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому рівні, підвищення якості економічних, соціальних, екологічних та інших процесів, важливе місце займають також заходи, спрямовані на досягнення Україною інвестиційної привабливості. При цьому активізація транскордонного партнерства шляхом створення економічних кластерів може послужити одним із важливих щабелів покращення економічної складової інвестиційних процесів і є актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню питань, пов'язаних з проблемами інвестування в прогресивний розвиток та створення умов для інвестиційної привабливості країн присвячено дослідження багатьох вітчизняних та закордонних економістів. Так, базові засади управління інвестиційними процесами на міжнародному рівні викладено в роботі Д. Ешауера [1], де досліджуються базові явища інвестиційних міжнародних процесів. Результати активізації інвестиційної стратегії Європейського Союзу детально охарактеризовані авторами дослідження [2] шляхом розробки відповідних моделей для проведення аналізу наслідків кожної із функціональних змін у інвестиційних стратегіях країн Європи. Автори згаданого дослідження аналізують зміни інвестиційного клімату країни та визначають складність великих державних інвестиційних проектів в умовах відкритої економіки [2]. У роботі [3] акцентується увага на необхідності орієнтації інституціонального середовища нашої країни на підвищення її інвестиційної привабливості, покращенні інвестиційного макроекономічного клімату на макрорівні шляхом зміни вектора інвестицій в інноваційному напрямку. У роботі [4] автор характеризує інвестиційну привабливість в контексті сталого розвитку економічних систем в умовах євроінтеграції з акцентами на необхідності формування системи взаємозв'язків таких процесів на макро і макрорівнях. Необхідність активізації інвестиційних процесів на міжнародному рівні висвітлюється у роботах [5, 6] шляхом аналізу закономірностей сталого розвитку країн світу, при чому акцентується увага на важливості дотримання вимог світової спільноти щодо економічних, інвестиційних, екологічних, соціальних та інших питань, а також аналізуються загальносвітові тенденції інвестиційного розвитку та визначається важливість їх врахування під час розробки вітчизняної інвестиційної політики та запропоновано рекомендації щодо їх покращення.

Питання активізації транскордонного партнерства в контексті економічних кластерів є питанням достатньо новим. Законодавчо воно регламентується Законом України «Про транскордонне співробітництво» [7].

Згідно Закону України «Про транскордонне співробітництво» [7] «метою транскордонного співробітництва є формування добросусідських відносин та поглиблення взаємодії суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва, що сприяє спільному вирішенню завдань місцевого та регіонального розвитку. Метою державної політики у сфері транскордонного співробітництва є створення сприятливих умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України та рівня життя населення» [7].

Достатньо активно останнім часом дослідники вивчають питання транскордонних кластерів. Визначають їх сутність, класифікацію та шляхи вирішення проблем, пов'язаних з їх створенням. Так, в роботі [8] наведено трактування сутності транскордонного кластеру. Він визначається як «форма інтеграції незалежних компаній та асоційованих інституцій, що географічно зосереджені у транскордонному регіоні та спеціалізуються у різних галузях, пов'язані спільними технологіями та навиками і взаємодоповнюють одна одну, яка базується на наявності погодженої стратегії розвитку учасників кластера, спрямованої на реалізацію інтересів кожного з них і території локалізації кластера. Авторами дослідження [9] проаналізовано дані про розвиток транскордонних кластерів в умовах ринку в Європі та світі, наведено приклади успішного їх розвитку, проведено паралелі з вітчизняними умовами такого розвитку. У роботі [10] науковці визначили базові проблеми та перспективи розвитку вітчизняних транскордонних кластерів. Значна кількість робіт економістів присвячена удосконаленню управління економічними кластерами.

Невирішені частини проблеми. Однак, питання взаємозв'язку активізації розвитку транскордонних кластерів та формування рівня інвестиційної привабливості країни є недостатньо повно висвітленим в сучасній літературі.

Метою проведення дослідження аналітичного характеру, результати якого висвітлено нижче, є визначення передумов підвищення інвестиційної привабливості України шляхом поширення транскордонних економічних кластерів та провадження міжнародного економічного партнерства з перенесенням акцентів на інвестування інновацій. Методологічною основою проведення дослідження є доробки науковців-економістів, пов'язані з питаннями розвитку інвестицій в транснаціональні кластери. В основі роботи лежить системний підхід. У ході дослідження використано наступні методи: системного аналізу і синтезу, структурно-логічного аналізу та наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Урядом України декларується євроорієнтований шлях розвитку. Це стосується політичних, економічних, соціальних та всіх інших сфер розвитку нашої країни. Ситуація щодо співробітництва з Євросоюзом наразі є неоднозначною. Це підтверджується значною кількістю фактичних даних. Так, дані, оприлюднені департаментом міжнародного торгівельно- економічного співробітництва та європейської інтеграції Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у звіті про торгівельне та інвестиційне співробітництво між Україною та Європейським Союзом свідчать як про значні обсяги зовнішньоекономічних оборотів з Євросоюзом щодо постачання товарів та надання послуг, так і про наявність значних резервів для України в цих аспектах. Європейський Союз залишається одним із основних торгівельних партнерів України (питома вага торгівлі товарами та послугами складає останніми роками більше третини загального обсягу зовнішньої торгівлі України).

Ми вважаємо, що найбільш дієвими заходами в контексті створення бази для євроінтеграції, оприлюднених Урядом нашої країни, повинні стати досягнення Україною мети щодо виконання Угоди про асоціацію з Євросоюзом, а також виконання таких стратегічних завдань як: асоціація із Шенгенською зоною; приєднання до митного та енергетичного союзів ЄС; вступ в дію спільного авіаційного простору; вступ до єдиного цифрового ринку. Ці заходи сприятимуть фактичному злиттю України з Європростором. При цьому найскладнішим для вирішення є питання отримання рішення Єврокомісією про те, наскільки країна відповідає критеріям членства в ЄС. Вирішенню цього важливого перспективного питання повинні сприяти політична, економічна, виборча, антикорупційна, адміністративна та інші види реформ. Такі реформи повинні мати конструктивний, фундаментальний та поступовий характер і базуватись на науково обґрунтованих розробках, спрямованих на удосконалення механізму інвестиційно-інноваційної діяльності як на рівні окремо взятих підприємств, в розрізі регіонів, галузей, так і на рівні держави в цілому.

У робочому документі комісійного співробітництва Європарламенту [11] відзначено, що ЄС є як провідним джерелом, так і об'єктом призначення прямих закордонних інвестицій. Вітчизняні показники прямих закордонних інвестицій останніми роками є значно нижчими.

В ході дослідження за допомогою методу системного аналізу та синтезу для визначення найбільш важливих шляхів уніфікації інституціонального забезпечення інвестиційної діяльності проведено аналіз інвестиційного клімату в Євросоюзі та (як частковий приклад) у Естонії та Чехії, результати якого показали наявність ключових відмінностей від інвестиційного клімату України. Згідно оприлюднених Європейською Комісією (European commission) [12], Євросоюз постійно проводить активні заходи щодо активізації інвестиційної діяльності. Так, у вересні 2017 року Євросоюз запропонував нормативний та робочий документи щодо сприяння прямим закордонним інвестиціям з метою зростання економічного рівня його країн-членів. За даними оприлюдненої європейським «Інвестиції ЄС за кордон: а) становлять приблизно 46% сукупного доходу, що отримується щорічно, б) підтримують 14,4 млн робочих місць за кордоном, в) дозволяють європейським компаніям оптимізувати свою продукцію. Значна кількість неєвропейських фірм інвестує в країни ЄС в той час, як багато компаній ЄС інвестують за кордон» [13]. Євросоюз має після вступу в силу Лісабонського договору виключну компетенцію щодо прямих закордонних інвестицій. Наразі Європейська комісія реформує роботу по захисту інвестицій: реформує систему інвестиційних судів, пропонує укладення Угоди про трансатлантичне партнерство та інвестиції з США, посилює акцент на правах країн регулювати інвестиції в інтересах суспільства, встановлює більш чіткі правила захисту інвестицій, формує більш ефективну систему державного інвестиційного суду для вирішення інвестиційних спорів.

У якості важливих характеристик інституціонального середовища щодо сприяння інвестиційній діяльності Європейського союзу також можна констатувати те що він, згідно офіційних даних [11], є активним учасником міжнародних організацій і організацій, де обговорюються і узгоджуються правила міжнародних інвестицій, таких як: організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Світова організація торгівлі (СОТ), Комісія Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Міжнародний центр по врегулюванню інвестиційних суперечок (ICSID), Енергетична Хартія та ін. Згідно даних [11] у рамках ЄС 12 держав-членів мають національні механізми для фінансування інвестицій, такі механізми орієнтовані на сприяння залученню інвестицій. Більшість механізмів відбору держав-членів застосовуються як до інвестицій всередині ЄС, так і для зовнішніх інвестицій,

вони встановлюють якісні та кількісні критерії для визначення якості інвестицій, захистом істотних інтересів національної безпеки, з громадською безпекою і державною політикою.

Так, наприклад, така країна- член Євросоюзу, як Естонія згідно офіційних даних її уряду [14] є безпечною і інвестиційно привабливою країною. «Як член ЄС уряд Естонії (GOE) підтримує ліберальну політику з метою залучення інвестицій та орієнтованих на експорт компаній. Створення сприятливих інституційних умов для прямих іноземних інвестицій стало основою економічної стратегії Естонії. Повна свобода ведення бізнесу в Естонії добре захищена в прозорому нормативному середовищі» [14]. Так, урядом Естонії не встановлено обмежень щодо іноземної власності, а іноземні інвестори мають рівні з місцевими інвесторами права. Сприяє інвестуванню максимальна простота оподаткування, фіксована (21%) ставка прибуткового податку, відстрочка платежу з корпоративного оподаткування, а також те, що нерозподілений прибуток не обкладається податком на прибуток. Важливою характеристикою є простота ведення бізнесу (14 місце з 190 країн світу), економічна свобода. Важливою складовою інституціонального механізму Естонії щодо залучення інвестицій є те, що як член ЄС уряд Естонії підтримує ліберальну політику з метою залучення інвестиційних і експортно-орієнтованих компаній, створює сприятливі інвестиційні умови, спрощує процедури торгівлі, удосконалює митний закон з метою створення зон вільної торгівлі.

Огляд економічних, політичних та інституціональних засад сприяння інвестиційної активності Чеської Республіки як одного з передових нових членів ЄС показав, що країна залучає велику кількість прямих іноземних інвестицій, має значний їх рівень на душу населення. Показники інвестиційних рейтингів країни від міжнародних кредитних рейтингових агентств і її раннє членство в ОЕСР свідчать про його стабільні економічні фундаменти [15]. Базовими засадами цього є послідовність та прогнозованість політики Чеської Республіки, стабільність Національного банку Чехії, сумісність законодавчо-інституційного забезпечення інвестиційної діяльності з західними стандартами, згідно яких Чеська Республіка зобов'язується не дискримінувати іноземних інвесторів, гарантує захист всіх форм власності, включаючи патенти, авторські права, виключає обмеження щодо розподілу і експатріації прибутку чеськими дочірніми компаніями в їх іноземні материнські компанії, зобов'язує акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю створювати обов'язковий резервний фонд та сплачувати податки. Фактичні ставки прибуткового податку варіюються від 0 до 15%. Чеська Республіка є членом Багатостороннього інвестиційного гарантійного агентства, міжнародної організації із захисту інвестицій, що входить до групи Світового банку і МВФ. Країна підписала ряд двосторонніх міжнародних договорів, які підтримують і захищають іноземні інвестиції, наприклад, США, Німеччини, Великобританії, Франції, Австрії, Швейцарії, Італії, Бельгії, Люксембургу, Нідерландів, Фінляндії, Норвегії, Данії і Китаю. Такі договори передбачають, що кожна сторона повинна дозволяти і розглядати інвестиції і пов'язану з ними діяльність резидентів іншого боку на недискримінаційній основі і гарантувати повний захист і безпеку відповідно до закону.

В той же час наявність значних резервів України щодо пошуку інвестиційних ресурсів є аксіоматичною. Однак, проблемними при їх використанні залишаються такі аспекти:

- оптимізація фінансових важелів регулювання інвестиційної діяльності на макрорівні;
- створення відповідного інституціонального середовища, адаптованого до вимог ефективного функціонування механізму інвестування в розвиток вітчизняних підприємств;
- удосконалення механізму залучення, розподілення інвестицій та контролю за їх цільовим спрямуванням;

- розробка конкретних заходів щодо активізації співпраці державних інституцій та безпосередніх суб'єктів інвестиційно-інноваційної діяльності з огляду на їх адаптованість до вимог європейської економічної політики;

- активізація транскордонного партнерства шляхом створення транскордонних кластерів.

Слід зазначити, що у складі економічної та адміністративної реформи чільне місце займають інституціонально-інфраструктурні зміни у сфері регулювання інвестиційної політики, оскільки саме на цих щабелях формуватимуться засади фінансування діяльності вітчизняних підприємств в період євроінтеграції.

Для сприяння процесам залучення фінансових ресурсів в економіку України Урядом країни на рівні Міністерства економічного розвитку України створено департамент залучення інвестицій, на який покладено функції розробки пропозицій щодо забезпечення формування та реалізації державної інвестиційної політики, забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері державно-приватного партнерства та у сфері функціонування індустріальних (промислових) парків, забезпечення реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності, як складової інвестиційної діяльності, здійснення міжнародних заходів щодо формування позитивного інвестиційного іміджу, сприяння діяльності іноземних інвесторів в Україні.

З нашої точки зору, створення департаменту залучення інвестицій є на макрорівні найбільш важливим заходом, оскільки концентрація в одній інституції виконавчих дій Уряду України щодо активізації інвестиційних процесів (у тому числі щодо залучення іноземних інвестицій) є тим фактором, який сприятиме прискоренню темпів виконання таких заходів, а також підвищенню їх якості та результативності. Важливо також відзначити, що окрім наведених вище функцій даного департаменту, він згідно Положення про департамент залучення інвестицій [16] повинен також готувати та розглядати пропозиції щодо створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон, територій пріоритетного розвитку, вільних митних зон промислового типу, кластерів, технологічних і наукових парків, інших інструментів і механізмів сприяння інвестиційній, інноваційній та науково-дослідній діяльності [16]. Ми вважаємо такі структурні зрушення позитивними, дієвими та орієнтованими на європейські стандарти, оскільки за таких умов практично всі прогресивні сфери та форми активізації залучення інвестицій (у тому числі інноваційні) матимуть єдиний орган управління, регулювання, дослідження та узгодження. На засадах принципів компліментарності та синергії такі зрушення призведуть, на нашу думку, до отримання оптимального ефекту. Виходячи з того, що згідно ЗУ «Про транскордонне співробітництво» [7] «загальну координацію транскордонного співробітництва та контроль за дотриманням законодавства з питань транскордонного співробітництва здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, за участю Міністерства закордонних справ України а інші центральні органи виконавчої влади беруть участь у координації та розвитку транскордонного співробітництва відповідно до їх компетенції» практика показала, що оформлення документів щодо здійснення транскордонного співробітництва на мезо- і макрорівні є надзвичайно складним, довготривалим і бюрократично регламентованим процесом. Отже удосконалення інституційного забезпечення підвищення інвестиційної привабливості України на макрорівні наразі також є доволі нагальним питанням.

Позитивним вектором в ракурсі транскордонного партнерства, з нашої точки зору, також є і те, що з метою активізації інвестиційної діяльності, сприяння стабільному розвитку економіки, а також захисту прав інвесторів Урядом країни постійно впроваджується значна кількість заходів, наприклад, такі як внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо

державних інвестиційних проектів, розробка нових процедур відбору проектів, оновлення та спрощення переліку вимог до державних інвестиційних проектів, впровадження заходів щодо державної підтримки облаштування індустріальних парків, звільнення від сплати ввізного мита товарів, які ввозяться іноземними інвесторами на строк не менше трьох років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями тощо. Також важливими діями в ракурсі уніфікації інвестиційної політики України можуть послугувати її дії щодо членства у Багатосторонньому інвестиційному гарантійному агентстві та міжнародної організації із захисту інвестицій, а також заходи щодо активізації процедур підписання двосторонніх міжнародних договорів, які захищають іноземні інвестиції з провідними країнами.

В сучасних глобалізаційних умовах переспрямування економічних векторів різних країн на взаємно орієнтований розвиток передбачає і активізацію створення та розвитку транснаціональних кластерів.

Беззаперечно, що в умовах ринку, базовою метою створення будь-яких інституцій, у тому числі транснаціональних кластерів, є досягнення оптимального рівня прибутку в розрахунку на фінансово-інвестиційні вкладення. На даний час на практиці вирішення питання збільшення інвестицій в транснаціональні кластери, на жаль, залежать здебільшого від учасників такого кластера і лише в незначному обсязі фінансування надаються бюджетами. А отже, пошук шляхів зростання прибутковості та конкурентоспроможності фінансово- економічної діяльності транснаціональних кластерів в сучасних умовах знаходиться в межах компетенції керівників підприємств-учасників таких кластерів.

Майкл Портер розробивши базові підходи щодо удосконалення розвитку системи завдяки виокремленню кластерів, сформулював положення, сутність якого полягає у підвищенні результативності спільної діяльності кластеру порівняно з сумою результативності окремих суб'єктів, що формують такий кластер. Більшість вчених, що займались вивченням цього питання, в тому чи іншому контексті також підтвердили цю аксіому. А отже, виходячи з загальноприйнятого трактування кластеру як сукупності суб'єктів підприємницької діяльності (як фізичних, так і юридичних осіб), організацій та установ, в основі об'єднання яких лежать загальні цілі, загальна структура, споживачі, постачальники можна визначити такі базові характеристики учасників кластеру, як: готовність до комунікації та об'єднання з іншими, територіальна, політична, соціальна, економічна, технологічна, ментальна компліментарність, інноваційна спрямованість, високий рівень інформаційно-інтелектуального потенціалу, цілеполягання на досягнення синергетичного економічного ефекту, орієнтація на підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності кожного учасника кластеру.

Для вітчизняної економіки в сучасних реформаційних умовах провідні українські економісти пропонують формувати розвиток транскордонних економічних кластерів на принципах урахування інтересів всіх учасників кластерів. Ми вважаємо, що найбільш актуальними сьогодні повинні стати такі положення.

По-перше при формуванні мети створення таких кластерів та формуванні їх стратегії необхідно зосередити увагу на досягненні економічної ефективності вітчизняних учасників. Після цього є врахування відповідності умовам Єврозони. Цей принцип є достатньо дискусійним та суперечливим, оскільки орієнтація на Європейський шлях розвитку стійко сформувала у сприйнятті вітчизняних науковців та практиків впевнення про обов'язковість першочергового повного задоволення вимог європейських країн без критичного осмислення економічної, соціальної та екологічної складових таких вимог.

По-друге при лобюванні економічних інтересів вітчизняних учасників транскордонних кластерів слід враховувати, що чим більш конкурентоспроможними будуть товар, послуга чи інформаційно-інтелектуальний ресурс, що пропонується, тим вищою буде якість діяльності, якість розвитку і, як наслідок, конкурентоспроможність всього кластеру. В результаті цього зростання економічних вигід матимуть всі учасники транскордонного кластеру. А отже, базовим завданням вітчизняних учасників кластеру повинні стати не беззаперечне дотримання економічних шаблонів європейських партнерів, а максимальне використання власного унікального потенціалу, в першу чергу, інтелектуального. Такий потенціал вітчизняних учасників транскордонних кластерів, як загальновідомо, наразі не отримав своєї відповідної оцінки, незважаючи на те, що він є практично невичерпним, а його використання у всіх без винятку варіантах сприятиме підвищенню конкурентоспроможності кластеру.

Законом України «Про транскордонне співробітництво» [7] регламентовано ключові заходи щодо активізації інвестиційної міжнародної діяльності шляхом створення відповідних інституцій, у тому числі транскордонних кластерів. Так, цим законом передбачено, що «транскордонне співробітництво може здійснюватися: шляхом створення транскордонних об'єднань та органів транскордонного співробітництва, зокрема об'єднань єврорегіонального співробітництва, європейських об'єднань територіального співробітництва; шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; шляхом розроблення та реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію співробітництва та акумулювання на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів; шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва» [7]. При цьому у Законі регламентуються варіанти співробітництва не лише на рівні урядів країн, на макрорівні, але і на мікрорівні. За період дії вищезгаданого закону, а саме з 2004 року найбільш ефективними і дієвими сферами транскордонного партнерства є макрорівень у формі певних конкретних проектів. На рівні регіонів або галузей теж є досвід успішних проектів у межах транскордонного співробітництва. Однак, практика показала, що на такому рівні (особливо за умов асиметричності таких проектів) ускладнюється як процедура розробки, інвестування, впровадження, так і сама процедура контролю за якістю та ефективністю реалізації міжнародних проектів. Збільшення масштабів та розмірів проектів, складність проведення етапу науково-дослідних робіт та підготовчого етапу, складність етапу здійснення проекту призводять до зростання періоду окупності вкладених інвестицій. І, здебільшого, на етапі закінчення проекту значна кількість інвесторів не знаходять відповідної віддачі від авансованих капіталовкладень. І таким чином, інвестиційна привабливість транскордонних проектів, що охоплює декілька регіонів або галузей наразі на практиці постійно знижується.

Більшість дослідників, що вивчають проблеми транскордонного партнерства у якості основних його проблем визначають наявність декількох груп проблем: техніко-технологічні, політичні (у тому числі геополітичні), фінансово-економічні, інституціональні. Неможливо стверджувати, що якась із перелічених груп проблем розвитку транскордонного партнерства є базовою та вирішальною. Вирішувати їх необхідно одночасно і комплексно. Наразі в Україні функціонують та створюються кілька десятків економічних кластерів. І практично всі вони мають в своїй основі етапи розробки та виробництва продукції (послуг). Дуже незначна з них частина зосереджена на фундаментальних інноваційних дослідженнях, базою для яких було б використання практично необмеженого інноваційно-інтелектуального потенціалу. Отже, поряд із інституційною підтримкою транскордонних кластерів, доцільно також акцентувати увагу на досягненні фінансової результативності проектів для

вітчизняних учасників, а також просувати проекти зі значною долею інтелектуально-інноваційної складової

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, запропоновані в роботі підходи до виявлення резервів інвестиційної привабливості України шляхом активізації створення транскордонних кластерів покликані сприяти підвищенню ефективності інвестицій в такі кластери для вітчизняних учасників. Предметом подальших досліджень у напрямку вирішення проблеми, висвітленої вище, можуть послугувати доробки у напрямку удосконалення інституціонального забезпечення транскордонного партнерства з орієнтацією на підвищення інвестиційної привабливості країни.

References

Література

1. Ashauer, D., (1989). Productive Investment and Productivity in the Group of Seven. *Economic Perspectives*, 13: 17–25.
2. Major, K., Sziagyi, K., (2009). Government investment in a small open economy. *Acta Oeconomica*, 59 (2), 119–145.
3. Amosha, O.I., Aptekar, S.S., Bilopolskyi, M.H., Yurii, S.I. et al. (2011). *Strukturni reformy ekonomiky: svitovyi dosvid, instytuty, stratehii dlia Ukrainy: monohrafiia* [Structural economic reforms: world experience, institutes, strategies for Ukraine: monograph]. Ternopil: IEP NAN Ukrainy, TNEU MONMS Ukrainy; *Ekonomichna dumka TNEU*. P. 118–122 [in Ukrainian].
4. Andrushkiv, B.M., Melnyk, L.M., Pohaidak, O.B. (2016). *Innovatsiini zasoby formuvannia kontseptsii otsiniuvannia staloho rozvytku u systemi: pidpriemstvo – haluz – rehion – derzhava (Ievrointehratsiini aspekty)* [Innovative means of forming a concept for the assessment of sustainable development in the system: enterprise – industry – region – state (European integration aspects)]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky* [Ukrainian Journal of Applied Economics], Vol. 1, No. 2, P. 6–17 [in Ukrainian].
5. Vertakova, Yu., Plotnikov, V. (2017). Problems of sustainable development worldwide and public policies for green economy. *Economic Annals-XXI*, No. 166, P. 4–10.
6. Zatonatska, T. (2016) Global trends in state investment policy and practice of their implementation in Ukraine. *Economic Annals-XXI*, No. 156, P. 26–30.
7. Pro transkordonne spivrobotnytstvo: Zakon Ukrainy [On Cross-Border Cooperation: Law of Ukraine].
1. Ashauer D. Productive Investment and Productivity in the Group of Seven / David Ashauer // *Economic Perspectives*. – 1989. – No. 13. – P. 17–25.
2. Major K. Government investment in a small open economy / K. Major & K. Sziagyi // *Acta Oeconomica*. – (2009). No. 59 (2). – P. 119–145.
3. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія / О. І. Амоша, С. С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій та ін.; ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНМС України. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. – С. 118–122.
4. Андрушків Б. М. Інноваційні засоби формування концепції оцінювання сталого розвитку у системі: підприємство – галузь – регіон – держава (Євроінтеграційні аспекти) / Б. М. Андрушків, Л. М. Мельник, О. Б. Погайдак // *Український журнал прикладної економіки*. – 2016. – Т. 1, № 2. – С. 6–17.
5. Vertakova Yu. Problems of sustainable development worldwide and public policies for green economy / Yu. Vertakova, V. Plotnikov // *Economic Annals-XXI*. – 2017. – No. 166 (7–8). – P. 4–10.
6. Zatonatska T. Global trends in state investment policy and practice of their implementation in Ukraine / T. Zatonatska // *Economic Annals-XXI*. – 2016. – No. 156 (1–2). – P. 26–30.
7. Про транскордонне співробітництво: Закон України [Електронний ресурс]. –

- Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> [in Ukrainian].
8. Dobryeva, N.F. (2013). Osnovni napriamy rozvytku transkordonnykh klasteriv v Ukraini [Main directions of development of cross-border clusters in Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia* [Effectiveness of public administration], Vol. 34, P. 246–253 [in Ukrainian].
9. Horblyuk, R.V., Demchenko, V.V., Peleshchak, I.O. (2008). Uzahalnennia svitovoho dosvidu rozvytku transkordonnykh klasteriv [Generalization of the world experience in the development of cross-border clusters. Zvit NDR «Rozrobka rehionalnoi stratehii formuvannia ta pidtrymky rozvytku transkordonnykh klasteriv [R & D report "Development of a regional strategy for the formation and support of cross-border cluster development]. Lviv. 166 p. [in Ukrainian].
10. Kovalova, Yu.M., Alysheva, N.V. (2008). Problemy na shliakhu rozvytku i realizatsii klasterneho pidkhodu v Ukraini [Problems on the Way of Development and Implementation of the Cluster Approach in Ukraine]. *Nauka y ekonomika* [Science and Economics], No. 3 (11), P. 212.
11. European Comission (2017). Proposal for a regulation of the european parliament and of the council. Establishing a framework for screening of foreign direct investments into the European Union. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017>.
12. European Comission. Trade.Policy. Accessing markets, Investment. Retrieved from: <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/investment>.
13. Pokaznyky torhivli Ukrayiny z YES za I pivrichchya 2017 roku. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrayiny: ofitsiynyy veb-sayt. [Indicators of Ukraine's trade with the EU for the first half of 2017. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine: official site]. Retrieved from: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=295d6f93-bc8a-4e2f-a145-a4a32770e05a&title=PokaznikiTorgivliUkrainiZsZaIPivrichchia2017-Roku> [in Ukrainian].
14. Investment Climate Statements 2017 – Department of State. Bureau of economic and business affairs. Retrieved from: <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/>
- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
8. Добре́ва Н. Ф. Основні напрями розвитку транскордонних кластерів в Україні / Н. Ф. Добре́ва // *Ефективність державного управління*. – 2013. – Вип. 34. – С. 246–253.
9. Горблюк Р. Узагальнення світового досвіду розвитку транскордонних кластерів / Р. В. Горблюк, В. В. Демченко, І. О. Пелещак // *Звіт НДР «Розробка регіональної стратегії формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів»*. – Львів, 2008. – 166 с.
10. Ковальова Ю. М. Проблеми на шляху розвитку і реалізації кластерного підходу в Україні / Ю. М. Ковальова, Н. В. Алишева // *Наука й економіка*. – 2008. – № 3 (11). – С. 212.
11. Proposal for a regulation of the european parliament and of the council. Establishing a framework for screening of foreign direct investments into the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017>.
12. European Comission. Trade.Policy. Accessing markets / Investment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/investment>.
13. Показники торгівлі України з ЄС за I півріччя 2017 року / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=295d6f93-bc8a-4e2f-a145-a4a32770e05a&title=PokaznikiTorgivliUkrainiZsZaIPivrichchia2017-Roku>.
14. Investment Climate Statements 2017 – Department of State. Bureau of economic and business affairs [Електронний ресурс].

ics/2017/eur/269896.htm.

15. Business and Investment Development Agency. Investment Climate. BusinessInfo (CzechInvest). Retrieved from: <http://www.businessinfo.cz/en/articles/text-investment-climate-8261.html>.

16. Polozhennya pro Departament zaluchennya investytsiy [Regulation on the Department for attracting investments]. Retrieved from: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=bc94e3de-c9a7-4b43-bb0e-bcb515ee6a0c&tag=SpivrobitnitstvoZOrganizatsiiuEkonomichnogoSpivrobitnitstvaTaRozvitku> [in Ukrainian].

– Режим доступу: <https://www.state.gov/eb/rls/othr/ics/2017/eur/269896.htm>.

15. Business and Investment Development Agency. Investment Climate / BusinessInfo (CzechInvest) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessinfo.cz/en/articles/text-investment-climate-8261.html>.

16. Положення про Департамент залучення інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=bc94e3de-c9a7-4b43-bb0e-bcb515ee6a0c&tag=SpivrobitnitstvoZOrganizatsiiuEkonomichnogoSpivrobitnitstvaTaRozvitku>.